

Aleje Ujazdowskie

Dzielnice: Śródmieście

Osiedla: Śródmieście Południowe

Atrybuty: Nazwy pochodzące od wyrazów pospolitych Topograficzne Naturalne i urbanistyczne obiekty

Rok utworzenia nazwy: przed 1784 rokiem

Opis

Nazwa pochodzi od domu, który kiedyś był zamkiem książąt mazowieckich zwany Jazdowem, później zwanym **Ujazdowem**, następnie był pałacem królewskim, później prywatnym, w końcu znów własnością króla Stanisława Augusta, który w 1784 roku podarował miastu na koszary wojskowe, zamienione w 1809 roku na szpital.

W latach 1945.03.05 - 1958.12.31 arteria nosiła nazwę al. im. Marszałka Józefa Stalina.

Ciekawostki

Stan obecny:

Nr 1\3\5: **Urząd Rady Ministrów**. W 1900 roku rozpoczęto tu budowę szkoły Korpusu Kadetów im. Suworowa wg proj. Wiktora Junoszy-Piotrowskiego. Po odzyskaniu niepodległości przekształcono ją w szkołę podchorążych piechoty, słuchacze której wywołali przewrót majowy. W latach 1926-39 umieszczono tu Główny Inspektorat Sił Zbrojnych, a w skrzydle od ul. Bagatela bibliotekę wojskową oraz zbiory muzeum polskiego w Rappersville. Stąd zabrano umierającego Piłsudskiego, po śmierci którego miejsce w budynku zajął Rydz-Śmigły, wygłaszając w 1938 z balkonu słynne przemówienia. W 1939 część budynku i zbiorów spłonęła. W latach 1946-9 budynek przebudowano wg proj. Odyńca-Dobrowolskiego i dekoracją wewnątrz Henryka Grunwalda, Stanisława Sikory i Bohdana Urbanowicza (malarstwo) na potrzeby Rady Państwa i Urzędu Rady Ministrów.

Pomnik marszałka Józefa Piłsudskiego. Jerzy Waldorff przeznaczył na pomnik swoją nagrodę za Warszawiaka Wieku, czyli 5000 zł na budowę tego pomnika. W Belwederze Piłsudski mieszkał i pracował, a także zmarł, więc tu chciał Waldorff ustawić jego pomnik. Jest to kopia marmurowego posągu Stanisława Ostrowskiego z lat '30 XX w. odlana ze spiżu. Przy kopii współpracowali Jan Konarski i Adam Roman. Materiał na pomnik przekazało WP, dając łuski armatnie. Koszty pokrył

prywatny sponsor: Wiesław Ciałkowski, a także miasto; pomnik kosztował 500.000 zł. 11.11.1998 pomnik odsłonił Jerzy Waldorff, prezydent Warszawy Marcin Świącicki i córka marszałka, Jadwiga Piłsudska - Jaraczewska.

Nr 4: **Obserwatorium Astronomiczne.** Powstał w latach 1820-4 wg proj. Michała Kado Hilarego Szpiclowskiego, P. Aignera. Jest to obecnie placówka naukowa UW. Na ścianie jest zegar, podający czas z dokładnością astronomiczną.

Cieplarnia, tzw. Trebhauz. Dobudowany od południa do obserwatorium w 1790 wg proj. Kamsetzera. Do dziś zachowały się segmenty z salonem królewskim (ozdobiony malowidłami Plerscha), domek ogrodnika, wozownia i cieplarnia, gdzie hodowano figi i ananasy.

Ogród Botaniczny.

Cmentarz Ujazdowski.

Nr 6: **Zamek Ujazdowski.** W XIII mieścił się tu gród obronny książąt mazowieckich, którzy mieli tu, po przeniesieniu się do Warszawy, wschodni bastion obronny. W 1548 stał się rezydencją królowej Bony, która hodowała tu warzywa, zwane dziś włoszczyzną. Odbył się tu ślub hetmana wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego z Krystyną Radziwiłł. Ślub uświetniła sztuka "Odprawa posłów greckich" Jana Kochanowskiego, którą reżyserował Oczko, a grali dworzanie. Zazdrośni Radziwiłłowie zabrali jednak dworzan i Oczko musiał radzić sobie z czterema 'aktorami', jedną z nich była księżniczka Gryzelda. W tym zamku, zamiast w królewskim, mieszkał Stefan Batory podczas swych krótkich wizyt w Warszawie. W 1619-24 Zygmunt III Waza zbudował tu wczesnobarokowy kompleks budynków wg proj. Jana Trevano, jednak w czasie wojen szwedzkich został on zupełnie zdewastowany. Po śmierci króla za odbudowę zamku wziął się Władysław IV z pomocą Adama Jarzębskiego. Działała tu wówczas mennica warszawska pod zarządem Tytusa Liviusa Boratiniego. W 1690 Stanisław Herakliusz Lubomirski dokonał odbudowy zamku przy pomocy Tylmana z Gameren. Stał się on częścią parku Łazienkowskiego. Kolejnymi właścicielami byli August II i III, ale nie troszczyli się zbyt o budowlę. Kolejną przebudowę zainicjował w 1766-71 Stanisław August Poniatowski, zatrudniając do pomocy Dominika Merliniego, Efraima Schroegera, Jana Bogumiła Plerscha i Franciszka Smuglewicza. Budynek jednak nie podobał się królowi i w 1784, po przeróbkach S. Zawadzkiego, umieścił on tu koszary Gwardii Pieszej Koronnej, później również Działalniczy. W latach 1809-1939 zamek był szpitalem wojskowym, zwanym Szpitalem Ujazdowskim. W 1860 powstała tu klinika chirurgiczna pod zarządem prof. Le Bruna, a jej konsultant, Polikarp Girsztowt, zorganizował oddział z 35 łózkami, prowadząc tu jednocześnie wykłady i ćwiczenia dla studentów. W 1939 zamek spłonął całkowicie, a ruiny rozebrano w 1954. W latach 1975-81 budowlę zrekonstruowano wg stanu z wieku XVII, oryginalne są tylko podziemia. Projektantem odbudowy zamku był prof. Piotr Biegański. Dziś mieści się tu Centrum Sztuki Współczesnej, ambitne kino kino.lab i muzeum Zamku i Szpitala Wojskowego na Ujzdowie. Są tu także restauracje Qchnia Artystyczna, Baumgart, Miejsce. Napisy na elewacji wykonał Amerykanin Lawrence Weiner.

Kanał Piaseczyński. Utworzony wg pomysłu Augusta II Mocnego, który wzorował się na podobnym w Wersalu, a zrealizowany w 1717-26 pod kierunkiem gen. Burharda Münnicha i płk. Krzysztofa d'Isebrandta. Kanał miał 820 metrów długości i 25 szerokości.

Ogród Rzeźby. Umieszczono tu prace kamienne Jenny Holzer i sztukę ziemi, czyli wysiewy lnu, gryki, chabrów, maków itp. Teresy Murak.

Cysterna Wodna. Projekt Tadashi Kawamaty wykorzystujący fragmenty XIX-wiecznej kanalizacji Szpitala Ujazdowskiego.

Kawiarnia Rozdroże. Powstała w 1973-4 wg proj. Jerzego Candra z zespołem. Bardzo popularna swego czasu kawiarnia. Często gościł tu Stefan Kisielewski, kompozytor, pisarz, felietonista, przeciwnik komunizmu.

Nr 6a: **Pałac Aleksandra Rembelińskiego.** Zbudowany w latach 1859-65. W 1900 roku kupiła go rodzina Poznańskich. Herman Poznański, syn potentata łódzkiego Izraela Poznańskiego, był jednym z najbogatszych przemysłowców w Warszawie.

Cerkiew św. Michała Archanioła Archisteraga. Znajdowała się nad dzisiejszą Trasą Łazienkowską, wówczas mając przypisany nr 12. Powstała w 1894 roku. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości stała się symbolem ucisku, w 1923 roku została więc zburzona i na jej miejscu powstawiono **pawilon Łobzowianka**. Rozebrany w 1935 roku dał miejsce pod pomnik księcia Józefa Poniatowskiego, jednak plany te nie zostały zrealizowane na skutek wybuchu II wojny światowej.

Pomnik Ronalda Reagana. Dzieło prof. Władysława Dudka ma 330 cm wysokości i przedstawia amerykańskiego prezydenta stojącego za mównicą. Odsłonięcia dokonał 21 XI 2011 roku Lech Wałęsa.

Nr 8: **Pałac Lessera.** Powstał ok. 1850 wg proj. Franciszka Marii Lanciego. W XIX w. należał do Kurtzów i Poznańskich. Po zniszczeniach II wojny odbudowany pod kierownictwem Eugeniusza Wierzbickiego, Jerzego Mokrzyńskiego i Wacława Kłyszewskiego. Umieszczono tu siedzibę Urzędu ds. Kombatantów. Znalazł tu również mieszkanie Józef Hen wł. Józef Henryk Cukier (ur. 1923) - pisarz, publicysta, dramaturg, reportażysta, autor takich książek, jak *"Nowolipie"*, *"Mój przyjaciel król"*, *"Milczące między nami"* a także scenarzysta filmowy (m.in *"Stara baśń"*, *"Królewskie sny"*, *"Rycerze i rabusie"*, *"Życie Kamila Kuranta"*, *"Dwa żebra Adama"*, *"Rancho Texas"*, *"Krzyż Walecznych"*).

Nr 9: Przedwojenna siedziba Głównego Inspektoratu Sił Zbrojnych. Dziś mieści się tu Centralne Biuro Antykorupcyjne.

Nr 10: **Pałacyk.** Powstał w poł. XIX w. wg proj. F. Lanciego. Po wojnie mieścił się tu Zarząd Główny ZBOWiD.

Nr 11: **Ministerstwo Sprawiedliwości.** Powstał na bazie kamienicy Bohdanowicza powstałej w latach 1929-1930 wg projektu Adolfa Inatowicza-Łubiańskiego. Weszła w skład kompleksu budynków mieszkalnych razem z domami przy ul. Koszykowej 6, Koszykowej 6a oraz wszystkich domów południowej strony ul. św. Teresy. Był to luksusowy dom, w którym apartament wynajmowało np. poselstwo Stanów Zjednoczonych. Przed wojną na dachu kamienicy ulokowano kawiarnię, z której wprawdzie roztaczał się piękny widok, ale nie dało się tam oddychać z powodu kominów, dymiących na potęgę, więc kawiarnię szybko zamknięto. W czasie okupacji hitlerowskiej mieszkańców wyrzucono z kamienicy i umieszczono tu biura policji kryminalnej. Podczas Powstania Warszawskiego stacjonowały tu oddziały łotewskie. Po wojnie umieszczono tu Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego a na jego potrzeby budynek rozbudowano w stronę ul. Koszykowej. Obecnie mieści się tu Ministerstwo Sprawiedliwości.

Nr 12: **Willa Jaroszyńskiego.** Powstała w 1882-5

Nr 13: **Pałacyk Sobańskich.** Powstał w 1876 roku wg proj. Leandra Marconiego. Za budynkiem znajdował się ogromny ogród różany, zlikwidowany w okresie międzywojennym. W 1912 roku przy wejściu do budynku znalazły się popiersia Kazimierza Wielkiego oraz Władysława Jagiełły.

Całkowicie zniszczony podczas Powstania Warszawskiego został odbudowany w latach 1947-1949 na potrzeby Komitetu Frontu Jedności Narodu. Obecnie mieści się tu **Ambasada Wielkiej Brytanii**.

Willa Anieli Bławackiej. Zbudowana w 1853 roku wg projektu Juliana Ankiewicza. Następni właściciele, Sobańscy, przebudowali ją w formie pałacu z oficynami w 1876 roku wg projektu L. Marconiego.

Rzeźba Dawida. Kopia rzeźby Donatella z XV w. Wyrzeźbiona w poł. XIX w.

Nr 14: **Pałacyk Pod Karczochem.** Pałac przebudowany ze starszego po 1869 wg proj. Leandra Marconiego. Po wojnie umieszczono tu siedziby ambasad KRL-D i Mongolii. Dziś mieści się tu **Ambasada Republiki Litewskiej**.

Nr 15: **Pałacyk Wielopolskich (Willa Róż).** Powstał w 1876 roku wg neorenesansowo-klasycystycznego projektu Józefa Husa dla Adolfa Schmidta i Antoniego Nagórnego jako dom do wynajęcia. W 1899 kupiła go Eliza Wielopolska, tworząc tu swoją rezydencję, pozostającą w rękach rodziny do 1932 roku. Po spaleniu w 1944 roku odnowiony został cztery lata później na potrzeby **Ambasady Wielkiej Brytanii**.

Nr 16: **Willa Poznańskich.** Powstała w 1900 roku wg proj. M. Lanciego.

Nr 17: **Willa Mikołaja Szelechowa.** Powstała w 1904 roku wg proj. Stanisława Grochowicza dla rosyjskiego handlarza kawiozem Mikołaja Szelechowa. Ma elementy secesji.

Nr 18: **Kamienica.** Niegdyś jedna z najbardziej luksusowych w stolicy, powstała ok. 1900 roku prawdopodobnie wg projektu Stefana Szyllera, z oryginalną, eklektyczną fasadą. Uwagę przykuwały trzypiętrowe wykusze z loggiami, podpartymi - każda - charakterystycznymi atlantami. Francuski, łamany dach zwieńczony był hełmami. Kamienica przetrwała okres okupacji hitlerowskiej w stanie prawie nienaruszonym. Liczne detale zostały zniszczone w czasie "remontu" w latach `60. Pomimo figurowania w rejestrze zabytków, w V 2012 roku zbito część balkonów.

Nr 19: **Kamienica Henryka Kołobrzega-Kolberga.**

~ **Kamienica Spokornego.** Stała bliżej al. Róż.

Nr 20: **Kamienica.** Prawdopodobnie z 1895 roku

Nr 21: **Willa.** Powojenna, dziś ma w niej swoją siedzibę **Ambasada Węgier**.

~ **Willa Rzyszczewskiego.**

Nr 22: **Kamienica Władysława Ławrynowicza.** Dzieło Józefa Piusa Dziekońskiego powstałe w 1895 roku, o czym przypomina tablica na fasadzie budynku. Wzorem były pałace weneckie. Bogato zdobiona (pasy dwukolorowej klinkierowej cegły), o charakterystycznych loggiach i ostrołukowych oknach, posiada gotyckie sterczyńskie i maswerki. W latach `20 należała do Jaku(ó)ba Potockiego, właściciela gruntów nazwanych później Milutin na Wawrzyszewie. Później odkupili ją, wraz ze wspomnianymi gruntami, Stanisław Popowicz i jego żona, Michalina z Murawskich. Podczas okupacji hitlerowskiej nie została poważnie zniszczona. W 1955 roku została uwłaszczona. Swoją siedzibę znalazł tu wówczas Polski Związek Piłki Nożnej. W latach `70 przeprowadzono generalny remont (między innymi skuto stropy, podłączono c.o.), prace konserwatorskie fasady przeprowadzono w 1993 roku.

Nr 23: **Willa Gawrońskich**. Po wojnie willę połączono z nr 25 i oddano ambasadzie Jugosławii. Następnie willa przeszła w ręce rządu Serbii i została oddana przodkom Gawrońskich - Janowi Gawrońskiemu, włoskiemu eurodeputowanemu.

Nr 24: **Kamienica pod Gigantami**. Powstała w latach 1905 - 1907 wg proj. W. Marconiego. Jej właścicielem był Antoni Strzałecki (1844-1934), malarz i kolekcjoner dzieł sztuki, renowator polichromii w Zamku Królewskim, Wilanowie oraz w Łazienkach. To on właśnie zaprojektował owe słynne atlanty podtrzymujące balkony. Był uczestnikiem powstania styczniowego, po którym długo - pod fałszywym nazwiskiem - ukrywał się w Warszawie. Tu rozpoczął naukę rysunku, którą kontynuował w Austrii, we Włoszech i Francji, doksztalając się z zakresu malarstwa dekoracyjnego. Później wraz z ojcem prowadził przedsiębiorstwo robót konserwatorskich i malarsko-dekoratorskich z siedzibą przy ul. Topiel 16. Zasłynął m.in. pracami w Salonie Wystawowym Gracjana Ungra przy Krakowskim Przedmieściu, we wnętrzach Biblioteki Ordynacji Krasińskich (w oficynie pałacu Czapskich), w kościele NMP na Nowym Mieście, św. Floriana na Pradze oraz w archikatedrze św. Jana. Zachowały się prywatne pomieszczenia właściciela z bogatymi dekoracjami, gdzie urządzał swoje wystawy i pokazywał kolekcje sztuki polskiej (ponad 200 obrazów współczesnych malarzy, głównie swoich przyjaciół - Leona Wyczółkowskiego, Juliana Fałata, Józefa Chełmońskiego czy Maksymiliana Gierymskiego) oraz broni i poloników z różnych epok. Przez wiele lat był prezesem Związku Weteranów 1863 roku. Jego kolekcje można dziś oglądać w Muzeum narodowym oraz w Muzeum Wojska Polskiego. Zmarł w Warszawie, spoczywa na Powązkach. Dziś w kamienicy mieści się Polskie Towarzystwo Lekarskie i Restauracja "Pod Gigantami". W pierwszej dekadzie XXI w., po zwróceniu kamienicy właścicielom, zbite zostały charakterystyczne kroksztyny (architektoniczne elementy podtrzymujące balkony, osadzone w ścianie i tak z niej wystające, aby nadać odpowiednie wrażenie dekoracyjne) a później również fragmenty samych kamiennych balkonów. Pozostałości zostały wsparte metalowymi sztabami.

Nr 25: **Pałac Śleszyńskich i Fox'a**. Powstał w 1826 wg proj. A. Corazziego dla Stanisława i Gertrudy Śleszyńskich i Józefa Foxa. Pod tym budynkiem dokonano zamachu na gen. Franza Kutscherę 01.02.1944. W czasie wojny spalony, odbudowany w 1948-50 wg proj. H. Wienfelda i Syrkusów. W czasach PRL mieściła się tu ambasada Jugosławii, obecnie **Ambasada Serbii**.

Nr 26: **Kamienica Ksawerego Pusłowskiego**. Powstała w latach 1937-1938 wg projektu Jana Kukulskiego oraz Tadeusza Dowbora. Podczas okupacji hitlerowskiej nie została uszkodzona, jednak po wojnie została "odrestaurowana" wg projektu Jerzego Beilla.

Nr 27: **Pałacyk Wilhelma Ellisa Rau'a**. Zbudowany w 1868 wg proj. Leandra Marconiego dla plutokraty i przemysłowca Willhelma Elles Rau'a (1825-1899), współzałożyciela firmy Lilpop, Rau i Loewenstein oraz Towarzystwa Metalurgicznego Dnieprowskiego. Dekorację rzeźbiarską wykonał Leon Kucharzewski. Kolejnymi właścicielami byli Maria Branicka i Karol Radziwiłł. Dziś mieści się tu **Ambasada Szwajcarii**. Budynek 1 VII 1965 roku został wpisany do Rejestru Zabytków (nr rej. 597).

Nr 28: **Gmach Gimnazjum im. Królowej Jadwigi**. Zaprojektowany przez Mariana Lalewicza powstał w dwudziestoleciu międzywojennym. Swoją siedzibę znalazła tu upaństwowiona pensja żeńska Jadwigi Sikorskiej, znajdująca się wcześniej przy ul. Marszałkowskiej wówczas nr 153. W drugiej połowie lat `20 gmach został przebudowany wg projektu Józefa Handzelewicza. Podczas okupacji hitlerowskiej zniszczone zostało jedynie skrzydło od strony pl. Trzech Krzyży. W 1947 roku odbudowano jedynie skrzydło południowe, pozostałe rozebrano a dziś w ich miejscu stoi pomnik Wincentego Witosa.

Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.

Nr 29/31: **Ambasada USA**. Budynek ambasady powstał w 1962 roku wg proj. W. Becketta, rozbudowany w latach 1966-1968.

~ **Pałac Radziwiłłów**. Stał na posesji nr 29. Na mocy układu podpisanego przez rząd polski i amerykański w 1956 roku przeszedł on w czasowe użytkowanie USA na 80 lat, po czym w 1963 roku został rozebrany.

~ **Willa Stanisława Lilpopa**. Stała na posesji nr 31. Rozebrana po wojnie, podobnie jak pałac Radziwiłłów.

~ **Willa Wernickiego**. Stała na posesji nr 31. Rozebrana po wojnie, podobnie jak pałac Radziwiłłów.

Nr 33\35: **Pałac Dziewulskiego**. Powstał ok. 1910 roku wg proj. Władysława Marconiego a jego właścicielami byli Antonina Maria z Natansonów Dziewulska oraz jej mąż Stefan Dziewulski, znany prawnik i ekonomista. Była to ostatnia luskusowa siedziba wzniesiona w tym miejscu, o charakterystycznej, nieregularnej bryle w stylu późnego renesansu. W 1946 roku spadkobiercy rodziny sprzedali go i swoją siedzibę znalazła w nim **Ambasada Bułgarii**.

Nr 37: **kamienica Anny Mikulicz-Radeckiej**. Zaprojektowana przez Władysława Marconiego w 1905 roku. Podczas Powstania Warszawskiego działał tu szpital a na drugim dziedzińcu grzebano zmarłych. Dziś w tym miejscu jest trawnik, z dawnych lat zachowały się kute kraty balkonów i oficyny boczne i tylna. W 2011 roku kamienica została wpisana do rejestru zabytków.

Nr 39: **Pałac Karnickich**. Zbudowany w 1878 roku wg proj. Józefa Husa dla rosyjskiego senatora Jana Karnickiego jako przykład fascynacji architekturą Berlina. Podczas okupacji hitlerowskiej praktycznie nie uległ poważniejszym zniszczeniom. Dziś mieści się tu **Niemiecki Instytut Historyczny**.

Nr 41: **kamienica Ignacego Bernsteina**. Powstała pod koniec XIX dla Józefa Jurkiewicza wg proj. Michała Dobromysława.

Nr 43: **Kamienica Władysława Umiastowskiego**.

Nr 45: **Kamienica Józefa Monkiewicza**.

Nr 47: **Dom firmy Ericsson**. Zbudowany w 1925 wg planów Mariana Lalewicza. Firma Ericsson ulokowała się tu, gdyż aleje, tak jak wtedy telefon, to były oznaki luksusu. Dziś mieści się tu ZASP.

Nr 49: **kamienica Jana Kulikiewicza**. Zbudowana w latach 1829-33 wg proj. Antonio Corazzi'ego. Na pocz. XX w. odrestaurowana pod kierunkiem Stefana Szyllera.

Tablica poświęcona 720 adwokatom poległym i zamordowanym przez Niemców w czasie II wojny.

Nr 51: **kamienica Karszo-Siedleckich (Kamienica Destylarni Wódek Karola Schneidera)**. Powstała w 1889 wg eklektycznego proj. Aleksandra Woydego. Dziś mieści się tu **Ambasada Nowej Zelandii**.